

ВЕЧАНА ВИДОВ-ДАНСКА
АКАДЕМИЈА
ОБЛАСНОГ
ОДБОРА
НАРОДНЕ
ОДБРАНЕ
• БЕОГРАД •

28^{ог} ЈУНА 1933 г.
ВЕЛИКА ДВОРАНА
КОЛАРЧЕВОГ
НАРОДНОГ
УНИВЕРЗИТЕТА

ПОЧЕТАК 17.15 ЧАСОВА

1071
1072

РАСПОРЕД АКАДЕМИЈЕ:

- 1) Поздравна реч: брат Д-р Иво Могоровић,
I п. претседник Облас. Одбора Нар. Одбране;
 - 2) О Косовској битци: брат Милан Сотировић,
члан Облас. Одбора Нар. Одбране;
 - 3) Вежбе са пушкама: мушка деца Соколског
Друштва Београд V;
 - 4) Петар Перуновић, народни гуслар;
 - 5) Словенској застави: брат Радован Ст.
Милутиновић, ђак забавишта;
 - 6) Академско певачко друштво „Обилић”;
 - 7) Девојчица платно бели: женска деца Сокол-
ског Друштва Београд V;
 - 8) Добрица Милутиновић, члан Народног по-
зоришта;
 - 9) Песма уз гитар: г. г. Добрица Гроздановић
и Сима Беговић.
-

ЗНАЧАЈ ВИДОВДАНА

У данашњи дан и час пре 544 године била је она Косовска вечера, на којој је Цар Лазар у очи Видовдана, у очи Косовског боја сакупио властелу своје царевине на последњи договор за сутрашњу битку бијену између два царства, словенског и турског, између две религије хришћанске и османлијске, између две културе балканске и азијске.

Та косовска вечера, на којој је по народном предању избио сукоб међу властелом, религијски је усађена у наше душе онако исто као Христова тајна вечера. И са оном истом побожношћу са којом слушамо о Тајној вечери, слушамо и о Косовској вечери, после које је дошло распеће српског царства, распеће балканских словена, распеће наше царске, средње-вековне цветне културе. Не може се поменути Видовдан без помена Косовске вечере.

Било је велико, напредно, словенско и хришћанско царство на Балкану, на кога је ударила азијатска рушилачка сила. Из тога судара родио се наш свети и тужни **Видовдан**.

Велики је значај, за наше племе, Видовдана, и не само за наше племе већ и за европско

Хришћанство и за Балканску и европску културу.

Дубоко укоренењени пијетет према томе тужном дану, тужном и високо националном није због војничког значаја Косовске битке, није због јаке материјалне културе нашега царства тога доба, већ због великог етичког значаја који собом носи и носиће вековима Косовски бој и Видовдан.

Царство Цара Лазара у четрнајестом веку, у срцу Балкана, словенско и хришћанско није било само преставник материјалне снаге и моћи већ и преставник етичке снаге, величине душе нашега народа. Једно велико Царство које стоји на бранику хришћанске Европе бори се са најездом са Истока, штити религију и културу, штити правни поредак не само Балкана већ целе Европе. Словенско царство на Балкану, српско, било је бедем за којим се несметано развијала култура Европе, несметано од дивљих завојевача.

И тај бедем, који има материјалну и културну моћ, који има добру војску, и храбре борце и велике јунаке — има исто тако велику етику и веру у правду Бога и људи. Тај велики етички смисао смањује војничку грубост царства и властеле и бедем се руши пред безобзирним нападима босоногих завојевача. Персонафикација те етике је у народним стиховима којима Цар Лазар позива на бој на Косово, преклиње, а не заповеда, не наређује. Он је

апеловао на свест, а не на снагу. Даје пример и улази и сам у борбу, он је носилац народне етике. Он жели да остане народни великан ма изгубио земаљски живот, он радије прилази небеском вечитом животу и он заиста вечито живи у души свију нас.

Носећи у себи етику народа који верује у вечиту правду и право Цар Лазар не наређује аутономној властели да мора доћи на бој на Косово, не тражи хитну војничку помоћ најближих савезника, не тражи помоћ Европе која чека одбрану са Балкана. Европа је упек сматрала благословени Балкан за пасторче и увек јој се та мисао светила. Цар Лазар не тражи, он само труби сребрним трубама на све стране да треба бранити крст од некрета.

У многим се европским државама са нестрпљењем очекује победа Хришћана, она се жели јер је потребна. Симпатије, голе симпатије прате старца Лазара на бојиште. Париска црква Нотрдам служи свету службу за победу хришћанског оружја.

Европа је често полазећи да осваја Христов гроб позивала у бојне редове Балканце, али кад су некрети дошли на Балкан Европа је слала Србима у помоћ само своје симпатије.

Бој је завршен поразом Лазареве војске. Пропало је српско царство, а са њим култура од скоро десет векова, пропала је хришћанска владавина на Балкану и Османлије насељују један део Европе.

Прво та етика, са којом је Цар Лазар изашао пред Турке, која га материјално руши, а морално уздиже и народ га свецем проглашава, јер је то био носилац народне етике, прво та етика даје велики значај Видовдану, издиже тај дан међу најсветије народне дане. равна га са даном страдања Господњег, са Великим Петком. Видовдан је српски велики петак, дан када је страдао Цар Лазар и његово Царство због религије коју је проносио, дан када је страдала и почела да пропада сва материјална култура српског народа, дан када је један велики народ, велики по својој етици бачен у петвековно културно, физичко и политичко ропство.

И за све време робовања, за скоро пет векова, тај народ распет на Видовдан 1389 год. очекивао је са убеђењем и са стрпљењем своје васкрснуће као васкрснуће правде и морала. С колена на колени у душу сваког усађивало се страхопоштовање према томе великоме дану моралне величине **Лазареве и народне и материјалног страдања Лазаревог и народног**. Поколења су гајила страхопоштовање за Видовдан 1389 године и наду да ће се тај дан окајати. Од Косовског боја и Лазареве личности створен је мит и светиња, светиња над светињама. Ништа Србину није било светије, за последњих пет и по векова, од Косовског боја и Лазареве личности. Пет векова је народ уздисао за освећењем Косова и

о Видовдану ишао на хаџилук да пољуби руку Цара Мученика. То је била вера, та је вера гајила национализам и чувала га код свих, од себра и чобанина до Министра и академика. Ни успомена на цара Душана и Душаново царство није имала такву националну моћ, нити је могла да изазове таква национална осећања, као што је то био случај кроз векове са Косовским бојем и Царом Лазаром.

Тај етички и тај национални моменат учинили су и чине да је Видовдан најзначајнији национални дан код свих Срба, па и код свих Југословена. Нема значајнијег, нема светијег, ни тужнијег дана од Видовдана.

Значај Видовдана и Косовског боја није у томе што је тада пропало материјално царство и материјална ултура, већ што се баш роз ту пропаст манифестовала и сачувала култура душе нашег народа — његова велика етика перонификована у Лазаревом привољавању Царству небеском.

Светињу успомене Лазареве прате кроз народну душу и светиње храбрих Косовских мученика, хероја Лазаревих и они служе народу кроз векове за пример. Етика државника, етика хероја и етика жена и матера имају сјајне примере из Косовске историје све увезане Видов-даном. **Ти примери светле живом светлошћу кроз дубоки мрак петвековног ропства, осветљавају национални пут и служе као национална школа вођама, јунацима и женама.**

Најсветлији етички примери су косовски мученици: Лазар, Обилић, Југовићи, стари Југ Богдан, закаснели властелини, царица Милица, Мајка Југовића, све су то националне светиње над светињама којима се могу дичити само народи са најчистијом и најсветијом етиком.

Те личности историјске, живе личности из краја четрнајестог века, постале су скоро митске и служиле примерима кроз векове новим народним мученицима све до васкрснућа разрушене славе на Косову.

Значај Видовдана је у томе што је кроз векове васпитавао нацију примерима Косовских мученика, чувао славне традиције и велике врлине васпитавајући новија поколења за одмазду на жртву.

Примерима Косовских мученика следовали су одмах себри и сељаци тога доба, затим сиротиња раја и свештенство. Гинуло је све у заштиту народа сматрајући да греди стопама Косовских мученика. И, половином петог века, после боја, тако упорног робовања рађа се нови Обилић, недалеко од Лазареве престонице, рађа се Карађорђе у Тополи да са својим усташима преузима на се улогу нових Косовских мученика и осветника. Нови Обилић удара ножем у срце отоманску Империју на Балкану.

Њему прилази народ са свију страна Балкана да помогне колико може и да се поврати слобода. Пропала српска владавина на Косову треба да се васпоставља, ако не у Кру-

шевцу, оно у Топохи. Народ хита да не задоцни на нови бој ка Јанко на Косово. Светле се Косовске жртве кроз пет векова и следује се њиховом примеру. Из Срема насељени потомци са Косова утркују се у помоћи. Господар Димитрије Пуљевић један од потомака избегле мале властеле са Косова шаље новом Обилићу у Шумадију прве топове, џебану, новце, момке, даје све до потпуног осиромашења, за њим други, трећи, жртве сваковрсне попут Косовских мученика, пред њима светли луча народне етике — и васпоставља се понова српска држава.

Војници малене Србије кроз три рата са истим непријатељем увек са сликом Косовских мученика у души и свести стижу на поље Косово као осветници под скиптром седога Петра Великог, а под вођством његова сина Врховног Команданта Александра.

Једно поглавље народне епопеје завршено и већ ниче ново. Срушено је једно царство без културе, али треба рушити још једно, без душе и без етике. И опет бој и опет светле жртве Косовских мученика и опет борба на живот и смрт. Освеници Косово напуштају смождени једном западном силом и сада, као Албанским мученицима, котрљају им се кости низ албанске горе и расипају у Јадранско и Јонско море. Али народна етика: жртве, светиње и мучеништва васкрсава смождену снагу. Европа каје свој Косовски грех, и опет ниче

слобода велика и златна. Слобода Срба и Јужних Словена. И оне сјаје косовске традиције и косовска етика, још увек Видовдан је извор националне снаге и националне жртве.

Видовдан је дан националне свести и дан славе Народне Одбране.

Данас када се навршава стогодишњица ослобођења Крушевца престоног града Цара Лазара сетимо се Косовских мученика **Косовских осветника, сетимо се Албанских мученика, Кајмакчаланских осветника, сетимо се косовских и видовданских традиција, које чува и негује народ и Народна одбрана.**

Народна одбрана слави Видовдан, јер има више од четврт века како је она послала на Косово своје прве жртве, прве четнике, прве војнике косовске освете и народне слободе.

Војин Пуљевић.

КОСОВСКА БИТКА

По студији почив. Ђенерала и члана Академије наука Јована Мишковића и по другим изворима.

ПРЕДАВАЊЕ

пеш. ппуковника Милана В. Сошировића на свечаном скупу, на Народном Универзитету на Видовдан 1933 год.

Косовска битка 1389. год. била је значајна и чувена у целој Европи. За наш уједињени народ она је то и данас и биће за увек, „докле траје сунца и Косова“, како то рече народни песник.

Косовском битком турци су извојевали победу решавајућег значаја. Политичке па и културне последице проузроковане овом турском победом биле су многобројне не само по Србију и Србе већ и по целу Европу.

Њом је сломљена српска отпорна снага, Лазареве Србије. Србија је пала у тешко и срамно вазалство турцима а 70 година доцније постала је турски пашалук.

Пропашћу Србије тешко је решена судбина осталих Српских држава и Срба у опште, као и судбина осталих хришћанских држава и народа онога времена на балканском полуострву.

Поред тога, извојеваном својом победом они су чврстом ногом стали на Европско земљиште и тиме створили себи солидну основу за даље надирање а нарочито на север, јер кратко време после Косовске битке прелазе Дунав и Саву. На Мохачком пољу реше судбину и Угарске а једнога дана стигоше и пред Беч — у сред Европе — одакле их је вратила натраг јуначка словенска мишица Јована Собјеског.

Са свега тога Косовску битку 1389. године помињу скоро сви народи Европе. О њој су писали историци и књижевници више народа. Покојни ђенерал и члан Академије наука Јован Мишковић помиње у својој расправи о Косовској битци, њих 46 међ којима су 22 Срби и Хрвати. Но сви страни историци и писци нису Косовској битци дали важност, коју је она имала и ако се на Косову борило хришћанство противу муслиманства а не само Србија противу Отоманије.

Поред, дакле, многобројних историјских и књижевних дела о Косовској битци, — Срби и Хрвати испевали су читаву епопеју о истој. О њој се певало и причало од првих дана по битци, кроз све векове до наших дана па се и данас прича и пева о великим делима Косовских мученика, који положише животе своје за добро своје Отаџбине, за „крст часни и слободу златну”.

Те народне песме и приче о косовској

битци и великим косовским мученицима одушевљавале су и бодриле народ да истраје у борби противу великог непријатеља.

Семе је њихово богатим плодом родило, јер кроз векове рађаху се јунаци слични косовским мученицима. Такви осветише Косово и дадоше душу нашем народном ослобођењу и уједињењу. Такви се рађају и данас у сва три дела нашег уједињеног народа, дуж простране наше отаџбине па и преко њених граница и већ пролевају своју крв па и мученички гину за слободу свога народа, за његово уједињење и државу.

Несумњиво, примери пожртвовања оних великих и бесмртних Срба што изгибоше на Косову остаће за вечита времена јединствени по својој великодушности, витештву, по високом моралу, којима су били надахнути Косовски мученици.

Данас може бити пре него икада до сада, потребно да проучимо и материјалну страну Косовске битке, да пропратимо утицајне чињенице по решење ове битке, а које су овој претходиле.

Кратак историски преглед Срба и Турака пред косовском битком.

І. Турци.

Турци су сишли са планине Алтаја у плодне равнице између реке Аму-Дарја, Тибета и Букаре. Ислам су примили 965 године.

Нарочито по пријему ислама постадоше

право ратно страшило како за народе у Азији тако доцније и за ове у Европи.

Верски фанатизовани, дисциплиновани, вођени владарима, који у ничему не отступаху од свог народа, они од почетка 13. века напредоваху у свима правцима док у другој половини 14. века не заватише у Европи, без мало, цело Балканско Полуострво, које држаху у својим рукама око 500 година.

Њихов владалац Алаедин велики из племена Селџука основа и учврсти, у почетку 14. века, у малој Азији нову Турску државу, а његови потомци, кроз читавих 180 година низаху државне успехе и у унутрашњој и у спољној политици, ширећи границе Турске државе на два копна и освајајући не само земљишта већ умножаваше сваким даном број присталица ислама и целокупног Турског духа тако снажно да у нашем народу постоји изрека „потурица гори од Турчина”.

Када је Мурат први дошао на престо 1361 године, он затече потпуно уређену државу и одличну војску.

Чим дође на престо предузе освајања и у Азији и у Европи.

До 1388 године у његовим рукама беху земље источно од Вардара па све до Скопске Црне Горе и Шар Планине. Те године и Бугарска паде у његове руке. У колико то не беше потпуно, владари на том простору беху његови вазали са мањим или већим обавезама. Такав

вазал постаде и Краљевић Марко, господар земаља западно од Вардара, а од 1382 године и Кнез Лазар беше у извесним уговорним обавезама према Мурату.

Док је овако свестрано напредовала Турска држава сложним радом свију фактора, док су се шириле њене границе и стварала хомогена државна снага; дотле су државе на Балканском полуострву биле у неред, међусобној завади и распадању.

II. Срби.

Главна брига Цара Душана била је да трoшну Грчку замени снажном Српском државом.

У низу оружаних сукоба за време од 24 године, прошири границе своје државе од ушћа реке Цетине, планине Динаре, водомеђом Врбаса и Босне на Дрину, даље Савом и Дунавом до између утока Тимока и Видина, на истоку водомеђом Тимока и Нишаве, на Стару Планину, Триуши, Витош и Родопске планине те на Бело море око Кавале (Христопоља); на југу обале Белог (Јегејског) мора до Трохејског мореуза (остављајући Солун и Свету Гору) и преко планине Отриси на уток у реку Фидари у Јонско море и од утока Фидари морском обалом до утока Цетине.

Проширавањем и стабилизовањем своје државе Душан је противу себе створио већи број непријатеља, који су претили опстанку његове државе. Међу овим беху Грци, Угри, Папа Ино-

кентије VI а као најопаснији беху Турци — нови непријатељи.

Душан је за лакше управљање земљом поделио ову на 14 веће и мање области, којима су управљали његови царски рођаци и властела, имајући врло знатну самоуправну власт у својим рукама. Међутим, властела је ипак била незадовољна и задавала је Душану бриге, јер још за његова живота било је издајства.

Његово унутрашње уређење имало је добрих страна, али и врло рђаве последице које су се судбоносно испољиле одмах по смрти Душановој.

На сваки начин Душан би све тегобе савладао, да је проживео још неку годину. Али он умере у најважније доба по Срску државу и народ на грдну несрећу не само Срба, већ целог Словенског југа.

У доба његове смрти већ су се водиле борбе у Далмацији између Срба и Угра. Папа Инокентије VI беше подигао крсташки рат противу Срба „отпадника вере”, а под вођством краља Лудвика I као заштитника цркве противу „шизматика”.

То је први ашов — први бусен — ископан за гроб Душанове Србије а затим су се низали гробари у држави оличени у самовољној, себичној и разузданој властели.

Властелинске међусобне размирице и отмице земаља за непотпуну деценију распарчаше Душанову државу на мање и веће самосталне

државице. немогуће за опстанак, у колико ову не разграбише спољни непријатељи.

Такво је стање било од Душанове смрти до Косовке битке. Турска опасност ширила се сваким даном све више и више и све брже на Балканском Полуострву а на овоме не беше никога да им стане на пут. Европа у то време није могла а није ни хтела да се крене противу ове Турске најезде. Неке од европских држава беху у међусобном рату, неке заузеле сопственом бригом, неке у рату са Маврима. Међутим било их је, као што напред наведосмо, заслепљених мржњом противу Срба, те не хтедоше да виде Турску опасност по Европу и ако су тада могли да је отклоне.

Из предњег излагања видели смо да су Турци постепено напредовали и почесмо, једно за другим, тукли ослабљене владоце Балканских држава и државица, ако су се оне таквима могле назвати и по своме простору и по снази и по унутрашњем уређењу. Кад је Мурат завршио своје освајање у Бугарској 1388 године, предстајао му је рат са Лазаревом Србијом за који је он сматрао да ће бити један од најважнијих и најтежих, с обзиром на географски положај Србије и отпорну снагу Срба. За овај рат отпочео је ратне припреме још 1388 године и продужио их све до априла 1389 године.

Лазарева Србија представљаше једну седмину Душанове царевине. Мала, али пуна самopoуздања. Њена се војска пред Косовском

битком сукобљавала са Турцима и имала је среће, да турске упаде и нападе сузбије, разбије, потуче или одбаци од својих граница и то у више махова.

Међутим, као да су унутрашње прилике у Лазаревој држави биле сређене, да је у њој било створено трпељиво стање и да се од тога осећала благодет, па стога су и властела и народ били решени да бране своју независност и слободу.

Војске обеју зараћених страна

Да видимо сада каква је била војска српска а каква турска.

XIV

О српској војсци веома је тешко писати. У главном може се рећи да је била по угледу Византије или Италије.

Војна обавеза као да је била општа. Била је владалачка и властелинска војска. Владалац је располагао само својом личном војском. Властелинском је управљао властелин и била је на његовом расположењу.

Права властеле за управу војском била су различита. Изузетно властелин је имао права независне употребе војске па и ограничено право ратовања.

Владалац није био независан од властеле у решавању питања објаве рата и закључивања ратних уговора.

Права кнеза Лазара морала су бити огра-

ниченија. Дакле употреба војске зависила је од расположења властеле и владаочевог ауторитета.

Српска држава не би пропала да је државна снага била у рукама владоца.

Владаочева војска била је његова гарда обично састављена од странаца.

Незна се да ли је кнез Лазар имао најамнике или гарду.

Властелинску војску састављали су Срби, Отроке су водили властелини као послугу.

Нема сумње да је властела била дужна да сакупи своју војску и доведе на владаочев позив.

Изгледа да трупна тактика није била развијена и немамо о томе никаквих доказа. Као да је Дечански имао добрих појмова о стратегији и тактици, јер он на Велбужду поседа кланце и одмах напада Бугаре, не чекајући да се војска из бугарске споји са оном из Румуније. Он се креће тајно и напада изненадно. Нека начела су постојала, којих су се придржавали, али у каквом су се реду и распореду борили непознато је.

Бој код западних држава у том веку био је овакав:

Састојао се у индивидуалним борбама на целој линији. Обично су се старешине лично сударале. Бојни ред дељен је у три групе. Војске су се постројавале паралелно једна према другој. Лаки коњаници почињали су бој. Вла-

стелинском јуришу следовало је мешање. Слично је морало бити и код Српске војске. Обично је настало ужасно клање. Пешадија је постројавана позади и завршавала бој.

Турска војска.

О турској војсци може се више говорити. У Османовом времену турска војна сила расла је или опадала према владаочевом ауторитету. Служба се вршила на коњу. Војници су носили име Акици.

Алаедин брат Орканов установи неку врсту сталне војске, и тако Турци први установише стајаћу војску.

Доцније Акици су преформисани у корпусе:

- а) Сипаха — коњаника — и
- б) Силихдара — носилаца оружја.

Корпуси су били подељени у ескадроне.

Поред ових коњаника беху још:

Беиликат Ерба беше султанова гарда. Ови су у борби били око главне заставе.

Поред ових беше још устројена коњичка милиција — Спахије — са извесним привилегијама и Муселими врста лаке коњице, која се сакупљаше само на владаочев позив.

Од пешадије Турци имађаху: Пијаде. Ова пешадија беше формирана у десетине, стотине и хиљаде.

Да би се ширењем државе ширио и ислам а побеђени и победилац дошли у склад, — беше формиран нов корпус, који се састојао из за-

робљених хришћана и хришћанске младежи. По мери којом се увеличавала држава увеличавао се и овај корпус.

Овај корпус био је темељ Јаничара. Оркан му даде религијски тип и Хаџи Бекташ — оснивалац реда дервиша благослови их и назва „Јени-Чери“ (нове трупе).

Први јаничари беху пешаци и примаху плату, хранише се заједнички о државном трошку. Трупа је сматрана као једна фамилија, уређење веома просто.

Султан беше хранилац ове војске.

Најстарији јаничар носаше назив Чорбаџи баши (онај који први дели чорбу). Други до њега беше Акчи баши (најстарији кувар), за тим Сака-баши (први водоноша).

Казан за јело беше ствар највећег поштовања. Око њега јаничари држаху саветовања. Највеће понижење беше за ону трупу, која у борби изгуби казан.

Осим ове пешадије још трећа врста нередовне пешадије зване Азед.

Мурат је основао још корпус војника — неку врсту небораца, који су служили као сези, коморџије, слуге и чистачи ципела.

Бернард дела Бокријер саветник Филипа другог војводе бурбонског, који је видео Турску војску 1432 године, даје о њој овакву стручну оцену:

Угледан сој људи, средњег раста и осредње снаге, вредни, издржљиви, на маршу и у

борби са малим задовољни. Коњи су им добри, касају дуго. Дисциплина и појединца и трупе на врхунцу. Турци су особито вични изненадним нападима. Ноћне маршеве јако примењују и прелазе велике дужине.

Њихову тактику овако описује:

Начин борбе мењају према приликама. Некад нападају у један мах са више страна, некада хватају бусију. Чим сазнају да непријатељ није на опрези, одмах га нападају а ако је срећен, онда облећу око њега на домет стрела док му не поремете редове или не изазову њихов напад. У другом случају отступају борећи се сваки у свом правцу, али су тек тада најопаснији. Отступајући гађају врло вешто стрелама.

Сваки коњаник има на јабуци седла велики прапорац. Кад се непријатељ у нападу растроји, или се у његовим редовима створи неред, онда старешине дају знак прапорцем, звонећи истим, који се знак релејно преноси до сваког борца. На овај знак борци одмах стану и брзо се групишу око својих старешина и тако груписани или дочекају непријатеља, или сами прелазе у напад.

У добро уређене непријатељске редове бацају ватру на непријатељску коњицу, а често и камиле постављају испред првих редова, да би изазвали неред код непријатеља.

У времену Брокијера Турци су располагали са 200.000 војника.

Мурат је основао овај борбени поредак: Центар — Султан са својом гардом, лево и десно Сипахи и Слихдари. Пред њима Јаничари. на десном крилу Анатолиске, на левом Румелиске трупе под командом султанових синова. У резерви нарочити одред за опкољавање и решење боја. Овакав је поредак био и на Косову — само су на десном крилу биле Румелиске трупе, а на левом Анатолиске.

Спрема за битку била је од решавајућег значаја. У очи битке Турци су постили, викачи — телали — су објављивали награде за ванредно јуначка дела, рањеници су брижљиво неговани, инвалиди су добијали награде од султана.

Све ово показује војску ваљано организовану, добро наоружану, зналачки извежбану, целисходно и умешно употребљавану и вешто управљану, тако да је она надмашала не само Српску него и остале Европске војске оног времена.

И Српска и Турска војска биле су наоружане готово једнаким хладним оружјем. Док Турци имађаху већи број нападаног оружја и са малом разликом. Срби су имали већи број и боље снабдевених бојника одбранбеним оружјем.

Ватрено оружје у косовској битци 1389 г. не имађаху ни Срби ни Турци.

Непосредни узроци рату и мобилизација турске и српске војске.

Рат Турака са Бугарима и Српске борбе са Турцима код Пирота 1381. године, као и друге

околности, наговештавале су најскорији рат Србије са Отоманијом. С обзиром на прилике а готови да се бране — Срби су, не само очекивали, већ и желели овај рат. Срби су тешко подносили наметнути им уговор 1382. године по коме су плаћали Мурату данак и давали војску за Муратова ратовања и освајања у Азији и Европи.

Кад је Мурат заратио у Караманији 1382 године, у коме је и Српска војска морала да учествује, — он свирепо покажњава неке Српске старешине и већи број војника, те они из те војске, који остадоше, још више омрзну иначе омрзнуог Мурата и Турке и помишљаху на освету. Кад се вратише у Отаџбину они постадоше прави пропагатори рата против Турака. Они су свуда доказивали да су Срби бољи јунаци од Турака, да ће на случај рата Срби победити Турке. Народ је био прихватио ову пропаганду за рат с Турцима а и сам се кнез Лазар није одупирао. Пошао је тежњама своје војске и свога народа уверен да ће се тако најчестије одужити својој владалачкој савести. Како је то народ опевао „приволео се царству небескоме”.

Што се више ближила 1389 година заостравања су била све већа између Срба и Турака, док 1388 године нису прешла у отворено непријатељство. Операције Срба код Пирота и у правцу Софије у тој години, у којима су Турци избегавали отсудну битку са Србима, — ја-

сно казују, да су Срби и Турци били, по готову, у рату. Но Мурат, као што напред рекосмо, није га хтео у тој години. За одлучну битку са Србима њему су биле потребне нарочите припреме, а и због годишњега доба он се по завршеним операцијама повукао у Азију где је у току зиме 1388—1389 године, те припреме извршио а рано с пролећа 1389 године мобилисао све своје Азијске трупе и кренуо у Европу све своје вазале и њихове војске. У Европи, исто тако, наредио је мобилизацију све европске војне силе, која је благовремено извршена и та војска сачекала је Азијску у Пловдиву.

Концем априла или почетком маја 1389 године прешла је Турска, Азијска војска у Европу. У то време отпочела је и Српска мобилизација. Нема података како је сазивана Српска војска на мобилизацију. Место наређења за мобилизацију народни песник опевао је ову кнежевину клетву:

„Ко не дође у бој на Косово,
 „Ко Косово не залије крвљу,
 „За јунаштво и за отачаство
 „И хришћанску веру православну:
 „У кући му чедо не плакало,
 „Пред кућом му коло не играмо,
 „Више куће стадо не блејало;
 „Никакво му семе не родило,
 „Ни у пољу белица пшеница,
 „Ни у брду винова лозица,
 „Рђом капо док му је колено”.

Концентрација све Турске војске била је у Пловдиву. Концентрација целе Српске војске била је у Крушевцу, зато што је он био престоница Лазареве државе а нарочито зато што беше важна стратегиска тачка било у правцу Софија—Једрене, или у правцу Косово—Солун. Не знајући намере Муратове, Лазар се могао надати Муратовом нападу са југоистока, преко Пирота или са Југа преко Скопља. Због овога он је морао чекати у Крушевцу све док Мурат није дошао у Ихтиман и по дужем саветовању одлучио се да окрене западу — Ћустендилу.

Самом географском и стратегиском положају Крушевца а према тадањим турским областима у Европи, има се приписати што је Лазар морао чекати у Крушевцу док не сазна Муратову одлуку.

Операциски правац Српске војске.

Сазнавши правац Муратовог кретања, Лазар се и сам кренуо с војском из Крушевца на Косово. Он је, као слабији био везан за дефанзиву, а на ово је био нагнат брзим икупљањем Турске војске, док је Српска мобилизација и концентрација ишла споро па се сви нису могли ни икупити кад је Српска војска кренула из Крушевца на Косово. Неке су војводе задоцниле а неки нису уопште дошли на Косово. Нешто је несумњиво морало бити с обзиром на организацију и односе властеле према владоцу, а и народно предање о томе говори.

Полазак на Косово био је проткан великим родољубљем. Војска је била одушевљена и нико није хтео остати. На позив Кнегиње Милице, ни један од деветоро њених браћа, па ни слуга Голубан, крај свију кнегињиних молби и преклињања, није хтео да остане и ако је Кнез наредио да остане. Пошли су и стари и млади и богати и сироти и властела и себри.

Из Крушевца војска крену преко Јанкове клисуре, на Белу Цркву (Куршумлију) одатле је наставила преко Малог Косова код Подужева, прешла је Лаб и преко Великог Косова стигла је у Приштину после 4—5 дана.

Операциски правац Турске војске.

Азијска Турска војска употребила је цео април за прелазак из Азије у Пловдив, где се концентрисала целокупна Турска војна сила, концем априла или почетком маја. По Нершију и другим турским историцима, Турска војска се овако кретала. Из Пловдива у Ихтиманску равницу. Ту је придошао Мурату сирачки кнез и са Муратовом војском удружио се.

На овом месту Мурат је одржао ратни савет и решио се да на Србију пође преко Ћустендила и Куманова. Из Ихтиманске равнице стигао је Мурат у Аладинску равницу. Ту му је изишао у сусрет вазал ыустендилски кнез Констандин Дејановић-Жарковић.

Из Аладинске равнице стигао је у Ћустен-

дил бању. Ту је пробавио неколико дана. Ту је кнез Константин тако почастио и обдарио Мурата, да је како турски историци веле: „текао мед и млеко”.

По том је Мурат стигао у Улуово-Велико поље. — Одавде нареди опрезу и извиђање. Овом службом командовао је Евренос Бег (пo-турчени Грк), један од најзнатнијих турских команданата тога времена.

У Кратову је Мурат сачекао извештај о непријатељу, Српској војсци. Евренос бег после неколико дана врати се са извиђања са неколико заробљених Срба, од којих сазнају да је Српска војска на Косову. Мурат одмах сазове ратни савет на коме је решено да се одмах иде напред према Куманову.

По Нершију, од Куманова Мурат је појачао опрезу и у претходницу упутио поред Евренбега и Јигит пашу. Турци су наступали путем низ Моравицу, стигли на Биљачку Мораву, ову прешли у шест колона и истог дана војска је стигла под Ново-брдо. Ту су Турци преданили. Од Новог брда Мурат удари са војском преко Кознице и око села Мрамора избије на Косово у околину Приштине, коју заузме, пошто се Српска војска касније повукла на десну обалу Лаба. По Нершију, Турци су стигли на Косово у очи битке, око подне и улогорили се на угодно место где не беше ни камена ни клисуре.

Муратова војска путовала је и маршовала

од Пловдива до Косова 18 дана а на разним местима одмарала се 13 дана. Нершија вели да је Мурат, чим је стигао на Косово рекао Евренос-бегу, „сад се морало побити”, али га је овај одвратио од тога наводећи да је војска уморна.

ВЕЛИЧИНА ПРОТИВНИЧКИХ ВОЈСКА

1. Српска војска

Српска војска није могла бити велика, ни због малог пространства државе Кнеза Лазара, ни због њене војне организације. Лазар је могао скупити највише 25.000—30.000 људи. Овако велики број војске могао се окупити једино стога, што је рат спреман годину дана и што се знало да он решава судбину државе и народа и што је рат био популаран у Српском народу.

Ако се изнетом броју од 25.000—30.000 бораца из Лазареве Србије дода још 7—10.000 Тврткових под Влатком Вуковићем, онда је Српска војска могла имати највише 35—40.000 бораца, јер босански бан Твртко није могао више упутити, пошто је у то доба био у рату са Мађарима око Далматинских градова. Да је уређење Српске војске било на чвршћим основама и са већом потчињеношћу властеле према владаоцу, могла се искупити и већа војска, али политичко и војно стање очито тврде, да се поменути број може узети као вероватан. Народна предање и поједини писци наводе да су

Турци имали 300.000 војске а Срби 100.000, дакле износе неједнака бројна стања. Но док се о бројном стању целокупне војске обеју страна не слажу, дотле се сви слажу у бројном односу бораца. Сви утврђују да су се на Косову борили три Турчина противу једног Србина.

Према свему овоме са сигурношћу се може тврдити, да су се на Косову борили: Шумадинци, Подринци, Старовлашани, Крајинци, источне крајине, Моравци, Косовљани, Подримци, Метохијани, Полимљани из Босне и Хума а по нашем нахођењу и Хрватски бан Иван Хорват са могућим својим пријатељима који су са њим емигрирали. Ти су предели поднели огромне жртве у крви за слободу Срба.

Знатније личности, које су у битци учествовали из Српске војске биле су Кнез Лазар, Гребељановић, Вук Бранковић, Влатко Вуковић, Милош Обилић, Стеван Мусић, Димитрије Вохиновић (турски историци овога хвале као врло храброг и врло доброг војводу), Павле Орловић, Крајимир-Крајко и Дамјан Оливеровић, синови деспота Оливера, Југ Богдан са својих 9 синова, Хрватски бан Иван Хорват, Страхињић бан, Иван Косанчић, Милан Топлица. По разним изворима из 18 века поред ових помињу се још и ове војводе: Дамјан Шајиновић, Вуксан, Радоња, Старац Никола, Радивоје, Ђурица, Орлан, Стојан, Срђа злопоглеђа и други.

2. Турска војска.

Полазећи на Србе, Мурат је подигао не само сву своју оружану силу, већ као што рекосмо и војску својих вазала из Азије. Европски вазали Сераџа (Страцимир Видински), Константин Дејановић Ћустендилски, Марко Краљевић и можда Вогдан Родопски, дошли су Мурату на поклоњење кад је био у покрету против Срба. Од њих је можда једино учествовао на Косову Сераџа а остали тешко да су били. Ово не због тога што они то не би желели, већ зато, што их ни сам Мурат није смео у борбу да увуче бојећи се издаје у тако одлучној битци. Из изложеног види се, да је Мурат морао да прикупи и поведе што већу војску противу Србије и неће се претерати ако се она цени око 100.000—120.000 бораца.

Знатније личности у Турској војсци које су учествовале у Косовској битци, биле су сем Мурата, још: Јабук, најстарији Муратов син и наследник престола, Бајазит млађи син. Њега је Мурат у војним питањима увек претпо-стављао старијем сину Јакубу, Али-паша, велики Везир, Тимур-паша, Беглер-бег, Румели-ски (овај је носио одличје од три коњска репа), Евренос-бег — потурчени Грк Михаил Кезе, бивши грчки великодостојник, један од најревноснијих и најспособнијих турских ко-манданата и врло фанатизованих муслимана.

Овај Евренос-бег биће да је био онај сил-

ни Влах Алија, кога опева народна песма. Поред ових био је већи број виших Турских команданата и најистакнутијих људи.

ПРИПРЕМЕ УОЧИ КОСОВСКЕ БИТКЕ.

Од доласка на Косово до почетка битке обе су стране упорebile на прибирање и припрему за отсутну битку.

Турске припреме.

Мурат је то време употребио на проматрање земљишта и непријатеља. Изашао је са Бајазитом на једно узвишено место и угледавши Српску војску и оклопнике, а како је северни ветар дувао и терао прашину у очи, он се доста забринуо, па је долазио на мисао да се у бој не упушта.

Турски ратни савет.

Под тим утисцима позове Мурат главне команданте на савет да чује њихово мишљење за сутрашњу битку. На Муратов предлог и неких других команданата да се истуре камиле пред првим бојним редом — Бајазит даде образложено противно мишљење, које већина прихвати те Мурат одбаци предлог о употреби камила и нареди да се напред истуре стрелци. На Муратово питање Евренос-бег, као најбољи познавалац хришћанског начина борења,

одговорио је: „Срби увек отпочињу правилно да се боре, али доцније дођу у неред и лако их је победити, с тога тек у последњем тренутку треба их са жестином напасти, и тада је успех изврстан. Даље изјави, да се у почетку боја ваља држати одбране, па према нападу непријатеља распоредити трупе тако, да се на једном месту има велика снага, па предузети напад чим се покаже угодан тренутак. Мурат прими ово мишљење, издаде налоге за распоред трупа, распусти ратни савет а сам се поче молити Богу, да му дарује победу, или смрт. Као што знамо, Бог га је даровао и једним и другим. Преконоћ је престао ветар који је дувао и плаха киша падала је на земљу. Ово је Мурат сматрао као милост Божју према Муслиманима.

Српски ратни савет.

По свима изворима и Срби су држали саветовање о томе шта и како да се ради, али се извори не слажу кад је савет држат, као ни о предмету у току саветовања. По Нершију и другима било је предложено, да се Турци одмах ноћу нападну и потуку док се нису одморили и упознали са земљиштем. Цинкхаузен спомиње да се међу свима највише истицао у хвалисању Вук Бранковић. Српска предања казују да је била заједничка вечера код Кнеза Лазара и да је Кнез Лазар тада пребацао Милошу Обилићу, намерно неверство. Ове су народне

песме и приче по Трношцу и Обрину, па им се не може поклонити потпуна вера, јер су касно постале. Ипак оне нису без икакве основе и заслужују пажњу с погледом на историске изворе, јер Константин филозоф 42 године по Косовској битци говори о томе, да је Милош био облаган код Господара. О томе да је било издајства говоре пећски, студенички и цетињски летописи, који су писани пре Константина филозофа. Под тим околностима није чудо што патриотизам и храброст Српских јунака нису могли одолети бројној надмоћности, војној вештини и фанатизму бесних османлија.

Војни поредак турске и српске војске.

На ток битке упливише распоред и употреба војне снаге. Да расмотримо поредак оба непријатеља.

Турци — нападачи — по Нершију и Сеадедину имали су овакав бојни поредак. У средини Мурат са својом гардом. Десно од њега велики везир Али-паша са Сипахом, лево од Мурата Беглер-бег Тимурташ са Салихадаром. На десном крилу европске (румелиске) трупе, главни командант Бајазит. Под његовом командом Евренос-бег, Курд-ага, старешина Азеба и други. На левом крилу азијске трупе, главни командант принц Јакуб. Под његовом командом Сариџе-паша, Ајне-бег. Хајдар заповедник металних справа био је пред

средином. Пред целим фронтом 2000 стрелаца, којима су командовали на десној половини Малкоча Хамидовић а левом Мустафа Челебија. У резерви Нерши помиње некакве трупе Агрила, Јокијане и Одру пазарску. Близу ових поредака били су им логори.

По Нершију, Хамеру и Цинкхајзену, а и по нашим изворима, целокупан бојни поредак Српске војске био је овакав: У средини Кнез Лазар. Ту је по свој прилици био старешина Југ Богдан са својим Југовићима, Стеван и Лазар Мустући, Крајимир-Крајко и Дамњан Оливеровићи као блиски кнежеви рођаци а најоданији му са свима својим оделењима. На десном крилу заповедао је, вероватно, чувени Димитрије Војиновић. На том крилу били су по свој прилици Милош Обилић са Миланом Топлицом и Иваном Косанчићем, Павлом Орловићем, Дамњаном Шахиновићем и другим чувеним јунацима. На левом крилу заповедао је војвода Влатко Вуковић са Босанцима и Хрватски бан Иван Хорват. У резерви је био Вук Бранковић и према величини целе војске могао је имати 8—10.000 војника. Пред војском су били избачени стрелци. Према овом распореду војвода, може се закључити на коме су месту били који Срби.

БИТКА.

Прва фаза. — Турци као јачи и у стратешкој офанзиви и на бојишту, предузимају напад. Да ово изврше прелазе Лаб, али како се

он није могао свуда прећи, то га је у маси прешло лево Турско крило и напало Србе, који су на десној обали Лаба дочекивали турски напад. Битку су отпочели турски стрелци. Дакле на десном српском крилу, на десној обали Лаба, нарочито око брежуљка отпоче крвава борба у којој су Турци нападали са изванредном жестином, вероватно са задатком да одбаце десно Српско крило са положаја непосредно код Лаба. Ово се могло догодити око осам часова пре подне.

Друга фаза. — Срби својим чврстим држањем одбијају турски налет, потискују их и пребацују преко Лаба, прелазе Лаб, али из топографских узрока само на доњем току као и Турци. Потискују па и пробијају Турско лево крило бацајући га на резерву, која баш по Турским подацима, такође долази у наред и измиче. И Турски центар због тога је изгубио свој правилан строј и у неколико поремећен, јер му победно Српско крило долази са бока. У томе тренутку гине Мурат, а како, видећемо доцније. До тога времена Срби су напредовали и победа се клонила у њихову корист.

Трећа фаза. — Бајазит увиђајући опасност на левом крилу а у неколико и у центру а видевши да на десном крилу нема опасности, јер Срби тамо нису могли у маси прелазити због дубоко уривене обале Лаба и планинскога строја земљишта — нареди довољном броју својих трупа да окрену фронт према Ситници

и нападну Србе и леви бок. У исто време издат је био налог и општој резерви да наступа противу десног Српског крила. Тада су бозонције позивале Турке на све стране, да се храбро боре у име Алахово. У ово време настао је нов и још крвавији судар, који се поглавито водио око Султана, брда Мазгита и Гази-Местана, где највише има српских и турских гробова. Због тога што је војна превага била на турској страни, а сем тога и њихове свеже трупе са десног крила и из резерве, удариле су на заморене Српске трупе, могло је дати повода Кнезу Лазару, да и он своју резерву позове у помоћ. Тада је био највећи, најкрвавији окршај, јер то беше и решавајући моменат у целој Косовској битци. Док је Српска резерва улазила у бој (т.ј. ако је у опште улазила) истакнута Српска одељења на крајњем десном крилу морала су подлећи обухватној бојној превази свежих турских трупа.

Турске бозонције викале су да непријатељ бежи а можда су и нарочито ширили глас издаје код Срба, да би своје охрабрили.

Нешто надмоћност десног крила, нешто лажни гласови, који су са делом Милошевим били у вези, нешто мењање Лазаревих убијених коња, — упливисало је, да десно крилопусти и да се повлачи.

Ово се могло десити око подне.

Равнотежу у битци, ако не и у превагу,

требала је да поврати Српска резерва, која је за ту целъ извесно била позвата, али и да није, њен командант требао је да посматра ток борбе и у датом тренутку да уђе у борбу.

Да ли је Српска резерва учинила своју дужност па није успела или је доведена у неред због оступајућих, или није учинила све што јој спада у дужност, — не може се позитивно утврдити, али се може вероватно да изведе. Али ни лево српско крило није вршило своју дужност кад је десно Турско крило било ослабљено такође је увиђавно. Да ли је ово било од незнања, нехатности, или погрешног схватања, ко ће то знати кад савременици о томе не говоре.

Четврта фаза. — Војна турска превага, неред на десном крилу, сумњичења на центру, лабавост резерве, која је по свему брзо почела да одступа неактивност левог крила, обухваћено десно крило, све то скупа претворило је почетно полагаано повлачење Српских трупа у неред, када је и битка била изгубљена. По неким први је са својима напустио битку босански војвода Влатко Вуковић и преко Миτροвице отишао у Босну. По другима Вук Бранковић је то урадио и преко Грдеча повукао се ка Копаонику. Како су се Влатко и Вук најмање у борби били ангажовали, то је вероватно да су се они први повукли. То тврди и њихово преживљавање Косовске битке. Оста-

ли и да су хтели то да учине нису могли, јер су били опкољени и измешани са Турцима.

У повлачењу буде заробљен Кнез Лазар и са још неким војводама буде одведен пред Султана, где по налогу овога сви буду посећени. Тако је у главним цртама текла и свршила се тужна Косовска битка, која се догодила у уторак на Видов-дан 15/28 јуна 1389 године.

Дело Милоша Обилића.

И о велеиздајничком акту Косовске битке не слажу се сви писци ни они блиски по времену од Косовске битке, ни они познији, али његову суштину, да је Милош Обилић убио султана Мурата, скоро сви изрично признају. Како је то и када учинио о томе се разликују.

Но када се сва дата размотре, онда се добија, ово као најверније.

1. Милош, чувени јунак и војвода облаган је код Кнеза Лазара;

2. Увређен до срца овај јунак и витез, да би доказао своју верност и родољубље зариче се да ће да убије турскога цара Мурата.

3. Он учествује у боју, улучи прилику да допре до Султана, распори га ножем и задаје смртну рану;

4. Милоша нападе свита и Муратови тело-

хранитељи. Он многе поубија али и сам погибе у султановој близини.

Као најважнија је новина та: да Милош не иде пре боја у турски стан, него за време самога боја допире до Султана и овај гине на бојишту.

Како да је, али је Милош као витез одржао своју задату реч Кнезу пред војводама.

Милош је као честољубив и племенит човек најсјајније спрао љагу са свога јуначког лица и имена.

Милош је као врли Србин и патриота жртвовао свој живот за срећу свога народа и слободу своје отаџбине.

Може се рећи да историја није забележила дело већег примера честољубља и пожртвовања, јунаштва и решивости у целој светској историји.

Дело Вука Бранковића.

У колико је дело Милоша Обилића светло и племенито у толико је Вука Бранковића тамно и жалосно. Оба стављена једно поред другог још већу провалу граде између себе и тиме је прво још узвишеније.

И о Вуковом делу коначно мишљење, као војник, дао нам је поч. ђенерал Јован Мишковић, чија студија овог питања не би се могла оспорити, оно гласи:

1. Нема доказа, да се је Вук пре битке договарао са Турцима.

2. Тако исто нема доказа да се је у битци борио на страни Турака.

3. И према томе, са општег гледишта, нема основа да се Вук назива издајцом, али :

1. Има доказа да је Вук био властољубив и да је имао великих претензија.

2. Има доказа, да је са својом тазбином био после битке у непријатељству.

3. Има основа за веровање по свему (а то верују и браниоци Вука Бранковића), да се је пре времена са својима из битке повукао, а то је учинио и босански војвода Вуковић.

То је најважнији акт у Косовској битци, који је био од значаја по њено решење.

Да су пак они обојица уложили сву своју снагу, а нарочито Вук, са својом одабраном одморном резервом велика је вероватноћа да би победа била на Српској страни, јер су скоро до пола дана Срби успевали.

Но они нису вршили своју дужност ни као Срби према својој отаџбини ни као војници према свом владоцу, а најмање као команданти од чијих заповести зависи рад толиких хиљада.

Они су се повукли и свога владоца оставили на бојишту и у борби са непријатељем.

Да ли је такав рад требало крстити издајством или друкчије решио је народ.

У садање, пак, време такав поступак казнио би се смрћу. Вук није био кажњен физичком смрћу, али га је народ осудио на вечиту моралну смрт, која је још ужаснија. Можда је осуда одвећ велика, али је и последица оваквог рада била ужасна и вековна.

Народна осуда Вука дакле је оправдана и ако назив „издајица” није доказан.

Узроци који су довели до Косовске битке, што се овако завршила у следећем су:

1. Растећа снага Османлија тражила је одушке својој експлозивној моћи.

2. Географски положај Српске државе и народа.

3. Чвршћа Отоманска државна организација а унутрашња слабост Српске државе.

4. Боља војна организација, тактика и дисциплина Турске војске, њена надмоћност и сложеност у раду.

5. Слабија војна организација и отуда лоша дисциплина Српске војске, малобројност и несложеност.

6. Брзина у икупљању и кретању Турске а спорост у томе код Српске војске, одкуда је у многоме и потекла она велика разлика у броју.

7. Верски фанатизам био је скоро подједнак а може се рећи и храброст.

Завршетак.

Ето, то нам показује прошлост нашега народа — његова историја.

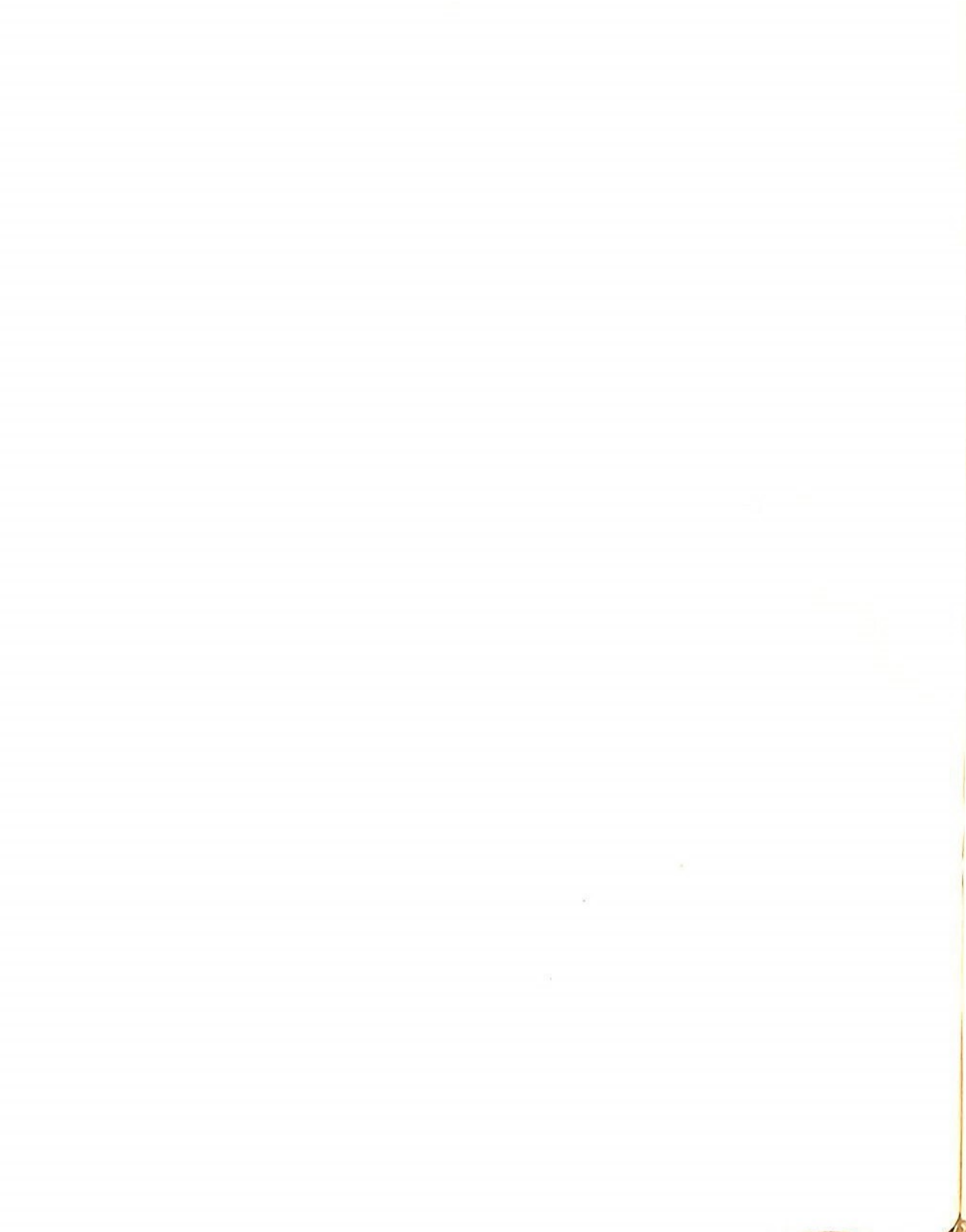
Ако желимо да нас она поучи у садашњости и будућности те да створимо бољу будућност

1. Треба да волимо нашега Краља, нашу Отаџбину и народ изван свега и више него ли сами себе.

2. Да имамо чврсту државну организацију.

3. Да имамо довољну, добро организовану, дисциплиновану и одушевљену војску.

Да међу нама развијемо слогу, љубав и религиозност, народно и државно јединство до фанатизма.

ТУРСКО ПРЕДАЊЕ О КОСОВ- СКОМ БОЈУ

Октобра 9. г. 1912. жене и деца силажаху са дудова и кровова приштинских кућа одакле су посматрала борбу Срба и Турака и пратила напредовање шумадиске војске. Не силази тај народ због мрака, било их је прошле ноћи, који су до зоре висили о грању посматрајући севање топова, већ силазе што се српски војници размилели по Косову и приближују се првим кућама Приштине.

Улази војска са хуком у варош, а Срби — деца, и старци устумарали се улицама као да је јутро пазарнога дана.

Турци су на Косову пет векова ишчекивали повратак Срба!

Једно турско предање ово прича о догађајима на Видов-дан 1389. године.

На путу, од манастира Грачанице ка Муратовом тулбету, налази се Приштина припијена уз копаонички пропланак, који мештани називају Грмијом кланином. Кад се из вароши пође вучитрнским путем ка Муратовом Тулбету наилази се на Тулбе Гази Местан паше.

То је на једном благом гребену који пресеца Косово и са којег поглед плови преко косовске монотоне равни, али узбудљиве и нарочито у јуну месецу. Пукла гола, необрађена раван уморно притиснута сунцем кроз чије зраке играју три јасне јаке боје просуте по тлу косовском: кратка зелена трава, по где-где бљешти грумен чистог белог камена разбацаног по равници, и чести, јасно црвени, крвави цветови божура. То је место на коме је био, Косовски бој. А ноћу поклапа ту раван звоно од тамно-плавог неба са безбројним звездама, док са планина струји Косовом и у лето хладан ваздух и заноси мирисом божура.

Чувар Муратовог тулбета хоџа Хаџи Шесан-ефендија, прича ми једног јунског предвечерја оно што он зна о Косовском боју.

Кад је Мурат погинуо сахранише га по жељи на оном месту где му је био шатор и оставише царског хоџу да чува царев гроб као светињу. Умре тај хоџа, а на његово место за чувара тулбета дође син хоџин, такође хоџа, који је школован у Цариграду. Млади хоџа прими од оца да чува султана и прими на се да чува и историју боја и Муратове погибије и писане и неписане. Његов отац, очевидац Косовске битке записао је на арапском историју битке и погибије Муратове. И овај хоџа предаде те светиње своме сину да их он чува. Тако се створи традиција и лоза чувара Муратовог тулбета. Мој познаник Хаџи Шесан-ефендија

каже, да је седми чувар од Видов-дана 1389., педесет и осам година како чува светиње, а примио их је у својој дванаестој години, а сад кад прича старац има седамдесет година. Његов отац је, вели чувао тулбе пуних осамдесет година. Традиција те лозе је у томе што хоџа који прими светиње чува их до своје смрти, а затим оне прелазе на сина без обзира колико он година има, само да светиње не оду у туђе руке. Хоџа који ми то прича има два сина, који се школују за хоџе у Цариграду, о трошку Краља Петра. До доласка Српске војске на Косово за школовање тих хоџа бринула се **турска држава**.

Чувари-преци Хаџи Шесан-ефендије становали су код самог Муратовог тулбета, четиристотина осамдесет и шест година. И тада се деси, да су Арнаути у тежњи да опљачкају Муратово Тулбе убили једног чувара. Из бојазни да у борбама са Арнаутима не погине лоза чувара, Порта нареди да се код Муратовог тулбета најми један Арнаутин као чувар, а да хоџа пренесе своје седиште на Гази Местан тулбе, које је уз саму Приштину. Од тада хоџа станује у вароши, дању је на Гази Местан тулбету, а на Муратово тулбе, које је усамљено на Косову, иде само ради обреда и то за видела. А чувари уписују у књигу све што се деси важно на Косову.

Молио сам Хаџи Шесан-ефендију да ми покаже и прочита из те књиге у коју је уписао

Косовску битку први хоџа Муратов, али хаџи Шесан-ефендија увек ми је обећавао за други пут. Вели, да су му многи од Срба тражили да виде ту књигу и неким је и показао. Ја од њега нисам могао исчупати ништа више до ове приче која преставља Турско предање о Косовском боју:

„Косово је било српско али „батал“ (напуштено), прича ми стари хоџа, на њему је подељен мегдан два господара. Алах је хтео онда да буде турско, као што сада хоће да буде српско. Силна је војска дошла и са једне и са друге стране. Ћитаб (књига) вели скоро пола милијуна.

Од Стамбула (Цариграда) кренули су се Турци преко Једрена, поред Шар-планине, преко Феризовића (Урошевац), обиђоше вашу цркву Грачаницу и кретоше путем ка Митровици па се зауставише код Вучитрна на највећој ширини и окретоше табор (логор) ка Приштини и Грачаници — окретоше се истоку. Турци су стигли пре Срба. Дошла је силна војска на коњима, мазгама, магарцима и камилама. И сам Падишах је дошао и разапео шатор у сред логора, а то је тамо где је његово тулбе. У крај царског друма зауставише стоку и терет — и ту поста и оста село Мазгит и данас, а први редови турских шатора допреше на домак Приштине — до Гази Местан тулбета.

Срби дођоше преко Грмије планине (Пут Крушевац—Куршумлија—Приштина) ударише

на Грачаницу и први редови избише на гребен код Гази Местан тулбета које тада није постојало, и тако војске заузеле обрнуте положаје, као да су Срби дошли од Цариграда, а Турци од Крушевца.

Пред Србима беху Југовићи, а пред Турцима Гази Местан паша са своја два мала барјактара. Гази Местан носио је барјак турске војске и био силан и непобедив, он је увек добијао мегдане по Азији и Анадолији. У то време бој се био сабљама, копљима, секирама, ханџарима и стрелама. Срби и Турци приметнуше кавгу и јутром на Видов-дан погибе један Југовић. Убише га мали барјактари, помоћници Гази Местан паше. Браћа Југовићи кидисаше на њих, приметну се шири бој, један, другом прискакаше у помоћ јунаци. Изгибоше турски барјактари, изгибоше и браћа Југовићи, а кад паде и последњи Југовић ни Гази Местан паше не беше у животу. И слуге уђоше у бој и наста неред у тучи. У то време Милош Обилић оде у чадор Падишаху и распори га малим ножем, па наже бежати ка Вучитрну. Привикаше телали, да ће Падишах бакшиш дати ко Милоша ухвати. И ухватише га тамо преко Бабиног моста где је сад село Бакшид. Војска је плакала кад је чула да је погинуо Гази Местан паша, за њим више, но за падишахом. Настао је страховити покољ, војске се измешаше. Сунце је пекло, а крв је топила Косово. Вук Бранковић пође са великом војском за Голеш планину, да

с леђа нападне Турке, али док је стигао доцкан је било. Не беше више ни Југовића ни Милоша у животу. Цара Лазара заробише и док се сунце смиривало још се само буљуци гонили по разбојишту преко лешина.

Падишах на умору дозвола све везире и хоће па каза: „Алах хоће, да овде умрем, а царство ће ваше бити. Укопајте ме овде. Са Србима добри будите, Лазара немојте погубити.” Те су речи на арапском исписане на Муратовом тулбету. Падишах је издахнуо, Лазара су погубили, Српска је војска изгинула.

Где је Гази Местан паша са своја два барјактара погинуо ту га и саранише и доцније подигоше тулбе, које и данас постоји. У њему су три гроба прекривена зеленом чојом. На зиду виси крива источњачка секира, зарђала и истањена. То је секира, вели Хаџи Шесан, младог турског барјактара Сулејман Ефендије. Бајазит син Муратов поведе један део војске за Једрене, војска је отишла жалосна што је изгубила Падишаха и најбољег јунака Гази Местан пашу.

Војске одоше а на Косову оставише крв и кости. Чакљама су лешине из крви вађене, каже турско предање, и сахраниване око Гази Местан тулбета. После седамдесет и четири године подиже над гробом Муратовим џамију — тулбе — унук погинулог султана Фати Мехмед, онај што је подигао најлепшу џамију у Приштини.

Страшна је то битка била, кад се табори измешали, вели, Хаџи Шесан-ефендија. Груменови белог камења кости су, а из крви ниче црвен цвет што мирише на устојалу крв. На Косову је пуно чавки и гавранова, то су жене и деца изгинулих јунака, верује онај тамо народ и поштује ту злослуту тицу. Ниједан султан није смео доћи на Косово јер се веровало, да ће Турци царство изгубити. И за петстотина година ниједан султан није посетио турску светињу на Косову — Муратово тулбе. Али с пролећа 1912 г. један се султан усуди да походи тулбе Муратово а исте године у јесен — пропада турско царство." Тако ми је причао 1914 године о Косовском боју хоџа Хаџи Шесан-ефендија, седми чувар светиње од године 1389 гледајући у зарђалу секиру малог барјактара косовског јунака Сулејман Ефендије.

И данас кад су уједињени Мало и Велико Косово још увек по томе разбојишту црвени се тужни косовски божури и беласа грумење разбацаног камења. Али не знам даљу судбину ћи-таба (књиге) првог косовског хоџе и секире турског косовског јунака Сулејман Ефендије.

Војин Пуљевић.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

ШТАМПАРИЈА

**Главног савеза српских земљорадничких задруга
Београд, Франкопанова 15.**

